

ABDEST ve TEMİZLİĞİN ÖNEMİ

Yüce dinimiz İslam; bireysel ve toplumsal hayatın sağlığı, güven ve huzuru açısından eğitim-öğretim, çalışma ve dürüstlüğe önem verdiği gibi temizliğe de çok büyük önem vermiştir. Temizlik kişinin maddi ve manevi kirlilerden arınması, iç ve dış dünyasının temiz olması demektir. Kur'an kerimde “Şüphesiz Allah tevbe edenleri ve temizlenenleri sever.” (Bakara, 2/222) buyurulmuş; Hadisi Şerifte de temizliğin imanın yarısı (Müslim, Tahâret 1) olduğu ifade edilerek İslam dininin temizliğe verdiği önem belirtilmiştir. Müslümanlıkta temizlik hem gaye, hem de vasıta. Temizlik, kişinin maddi ve manevi kirlilerden arınması, iç ve dış dünyasının temiz olması demektir. Dinimizde temizlik, bir kısım ibadetlerin şartı olduğu gibi, sağlıklı yaşamının da bir gereğidir. Dünya ve ahiret mutluluğumuzda maddi temizlik kadar manevi temizlikte önemlidir. Temizlik, Kur'an-ı Kerim'de, taharet ve temizlenmek kökünden gelerek birçok defa zikredilmiştir. Kur'an-ı Kerim'in ikinci inen süresinde yer alan;

﴿وَتَيِّبًا بَكَ فَطَهَّرَ﴾

“Elbiseni temizle.” (Müddessir, 74/4) ifadesi dinimizin temizliğe verdiği önemi göstermektedir. Temizlik; maddi ve manevi anlamda kirden arınmak, pak ve nezih hale gelmektir. Rabbimizin bizlere emanet olarak verdiği bedeni, iman ile huzura kavuşmuş kalbi duru tutmaktır. Temizlik hem sağlıklı bir hayatın kaynağı hem de mümini kötülükten alıkoyan namaz gibi kıymetli bir ibadetin ön şartıdır.

Hadis ve Fıkıh kitaplarımız “Kitabü't-Tahare” temizlik bölümüyle başlamaktadır. Abdest de temizlik çeşitlerinden biridir. Abdest, Arapça'da “güzellik ve temizlik” mânasına gelen vudû' kelimesiyle ifade edilir. Konuyla ilgili birçok hadiste zikredilen vudû' Kur'ân-ı Kerîm'de geçmez. Kur'an'da temizlenme ve arınmayı genel olarak ifade eden kelimeler zekâ ve tuhr köklerinden türemiştir. Fıkıhta, abdeste tahâret-i suğrâ (küçük temizlik), gusüle de tahâret-i kübrâ (büyük temizlik) denir. Abdest almayı gerektiren hallere hades-i asgar (küçük kirlilik), gusül yapmayı gerektiren hallere de hades-i ekber (büyük kirlilik) adı verilir.

Kur'ân-ı Kerîm'de abdestle ilgili hükmü açıklayan;

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾

“Ey inananlar! Namaza kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklere kadar kollarınızı yıkayın, başlarınızı meshedin ve topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın.” (el-Mâide 5/6) meâlindeki âyet, Medine döneminde nâzil olmuştur. Namazın ise Mekke döneminde Mi'rac gecesi farz kılındığı, Cebrâil'in

Hız. Peygamber'e namaz ve abdesti öğreterek birlikte abdest alıp namaz kıldıkları ve söz konusu âyetin nüzûlünden önce asla abdestsiz namaz kılınmadığı, siyer âlimlerinin üzerinde ittifak ettikleri bir husustur.

Namazdan başka, Kur'an'a dokunmak, Kâbe'yi tavaf etmek ve tilâvet secdesi yapmak gibi ibadet ve ameller için de abdest almak şarttır. Sünnî mezhepler bu konuda görüş birliği içindedirler. Kur'an'a dokunmak için abdestin farz olduğu hükmü Kur'an'a ve Sünnet'e dayanır. (bk. el-Vâkıa 56/79; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, I, 87-88)

Abdest, başlı başına bir maddî temizlik olması ve birçok tıbbî faydalar taşıması yanında, temelde bir mânevî temizlik ve arınma vasıtasıdır. Abdestin imanın yarısı olduğunu, abdest alırken yıkanan uzuvlardan günahların döküldüğünü, kıyamet gününde müslümanların abdestin eseriyle yüzleri, el ve ayakları parlak olduğu halde çağrılacaklarını ifade eden hadislerle, abdestin fazileti hakkındaki diğer birçok hadis bulunması, bu hususu açıkça ortaya koymaktadır. Abdestin, fıkıh ıstılahında, maddî kirliliği değil de mânevî kirliliği ifade eden hadesten temizlenme sayılması da onun bu özelliğini gösterir. Kur'an'ın ve Hız. Peygamber'in temizlik ve arınmayla ilgili emir ve tavsiyeleri yanında, İslâmiyet'te en önemli ibadet olan ve günün belli vakitlerinde eda edilen namazın bir ön şartı olarak farz kılınan abdest, bu yönüyle, Müslümanların her zaman maddî ve mânevî temizlik içinde bulunmalarını düzenli biçimde sağlayan bir temel unsurdur.

İdrar ve dışkı yollarından herhangi bir şeyin çıkması bayılma, delirme, sarhoş olma ve uyuma gibi şuurun kontrolüne engel olan durumlar. Vücutun herhangi bir yerinden kan, irin gibi şeylerin çıkarak akması ve yaranın etrafına yayılması abdesti bozan bazı şeylerdir.

Abdest ve gusûl, normal durumlarda su ile olan ve maddî temizlenme özelliği de taşıyan hükmî bir temizlik iken teyemmüm istisnâ hallerde başvuru olan, abdest ve gusûl yerine geçen (bedel) sembolik bir işlemdir. İslâm'da mükellefler için böyle bir imkânın tanınması, hem başta namaz olmak üzere ibadetlerin ifasına büyük önem verilmesi hem de kolaylığın ilke edinilmesinin bir sonucudur.

Abdest gibi gusûlde de başlı başına maddî temizlenme ve tıbbî bir fayda gözetme özelliğinden çok mânevî ve hükmî temizlenme ve arınma vasıtası olma özelliği hâkimdir. Cünüplük, hayız ve nifasın dinî literatürde büyük hükmî kirlilik olarak anılması bu durumdaki kimselerin necis sayıldığını ifade etmez.

Sözlükte "yıkamak, temizlemek" mânasında mastar ve "yıkanma" anlamında isim olan gusûl (gusl) kelimesi terim olarak cünüplük, hayız ve nifas gibi hükmî kirlilikten temizlenme niyetiyle bütün vücudu su ile yıkamayı ifade eder. Gusûlde bütün vücudun kuru bir yer kalmayacak şekilde tamamen yıkanması şarttır

Guslü gerektiren hallerden cünüplük, meninin cinsî bir zevkle (şehvetle) tenâsül organından çıkmasıyla oluşur. Bunun rüyada veya uyanırken hâsıl olacak cinsî bir arzudan veya herhangi bir heyecandan ileri gelmesi mümkündür. Bu hallerde ve ayrıca meni gelmese bile cinsî münasebette bulunma durumunda hem erkek hem de kadına gusûl farzdır

Hayız ve nifas kanlarının kesilmesiyle veya hayız ve nifas hali için öngörülen âzami sürenin sona ermesiyle gusûl gerekli olur. Bu süreyi aşan kanamalar özür hali (istihâze) sayıldığından bu tür kanamaların sona ermesi halinde gusletmek farz değil müstehap görülmüştür.

Temizlik maddi ve manevi temizlik şeklinde iki kısımda ele alınabilir. Maddî temizlik; gözle görülen, elle tutulan her tür eşyanın, mekânın, giysilerin, bedeninin, ev, işyerinin, mabet ve çevrenin temizliğidir.

Maddi Temizlik eşyanın, mekânın, giysilerin, bedeninin, ev, işyerinin, mabet ve yaşadığımız çevrenin temizliğidir. Maddi temizlik, kişinin üstünü, kılık ve kıyafetini, oturduğu-yattığı yeri ve çevresini her türlü kir ve pisliklerden temiz tutması, başkasını rahatsız edecek görüntülerden uzak durmasıdır. Her gün yapılan işler arasında kirlenen uzuvlarımızı temizlemek dinî görevimizdir. Bu nedenle mümkün olduğunca ellerimizi sık sık yıkamamız gerekir. Peygamber efendimiz (s.a.s) konuyla alakalı şöyle buyurmuşlardır:

« حَقُّ لِلَّهِ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ أَنْ يَغْتَسِلَ فِي كُلِّ سَبْعَةِ أَيَّامٍ يَغْسِلُ رَأْسَهُ وَجَسَدَهُ »

“Her Müslümana en az haftada bir gusul abdesti almak, başı ve vücudu yıkamak Allah’ın hakkıdır.” (Müslim, Cuma, 9.) Rabbimiz bir ayete

﴿لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ﴾

“Orada (Kuba’da) temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz onları sever.” (Tevbe, 9/108). Buyurmuşlardır. Bu ayet inince Peygamberimiz:

«يَا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ إِنَّ اللَّهَ قَدْ آتَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الطُّهُورِ فَمَا طَهُرُوكُمْ؟»
قَالُوا: نَتَوَضَّأُ لِلصَّلَاةِ وَنَغْتَسِلُ مِنَ الْجَنَابَةِ وَنَسْتَنْجِي بِالْمَاءِ. قَالَ «فَهُوَ ذَاكَ، فَعَلَيْكُمْوه»

“Ey Ensar topluluğu! Allah sizi temizlik konusunda övüyor. Övgüye layık olan bu temizliğiniz nedir diye sordu. Onlar da “Biz namaz için abdest alırız, cünüplükten guslederiz, su ile istinca ederiz yani büyük ve küçük abdesti bozduğumuzda o mahalli güzelce temizleriz.” (İbni Mace, Taharet, 28) cevabını vermişlerdir.

Ebûl-Ahvas (ra.) adındaki sahabi şöyle demiştir:

“Ben perişan bir kıyafetle Peygamberimizin huzuruna geldim. Peygamberimiz beni o halde görünce:

—Malın yok mu? diye sordu. Ben:

—Var, dedim. Peygamberimiz;

—Neyin var, dedi. Ben:

—Devem var, koyunum var, atım var, hizmetçim var, dedim. Bunun üzerine Peygamberimiz:

—Mademki Allah sana varlık verdi, Allah’ın bu nimet ve ikramı üzerinde görünsün, buyurdu. (Ebû Dâvud, “Libas”, 17.)

Her insan kendi temizliğinden kendisi sorumludur. Ancak çocuklarımızın da temiz olmasından ve temizlik alışkanlığı kazanmalarından başta anne baba olmak zere bütün toplum sorumludur.

Araplar çevre temizliğine riâyet etmezler, yerlere tükürür, hatta camilerde bile ibadet esnasında bu gibi hareketlerde bulunurlardı. Peygamberimiz bu kötü adetten son derece tiksindirirdi. Bir defa Peygamberimiz yerin böyle kirletildiğini görmüş, son derece hiddetlenmiş, yüzü kızarmıştı. Bunun farkına varan bir kadın, hemen ortalığı temizlemişti. Bunun üzerine Peygamberimiz: “Ne iyi oldu” buyurdu. (Neseî, “Mesacid”, 35.)

Ağız ve diş temizliği sağlığımız açısından çok önemlidir. Ağız ve diş sağlığına özen gösterilmezse dişler çürüyebilir, diş etleri iltihaplanabilir.

Peygamberimiz her fırsatta dişlerini temizler ve: “Misvak hem ağız temizler, hem de hakkın rızasını kazandırır.” buyururdu. (Neseî, “Tahâre”, 5.)

«لَوْلَا أَنْ أَشَقَّ عَلَى أُمَّتِي لِأَمْرَتُهُمْ بِالسَّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ»

Ümmetime zor gelmeyecek olsaydı her namaz öncesinde dişlerin fırçalanması ve temizlenmesini “ .buyurmuştur (.Tirmizi, Taharet, 23) ”.

Misvak kullanmaktan maksat, hadisi şerifte de ifade buyurulduğu üzere, dişleri temizlemektir. Misvak, diş fırçası, bunlar olmadığı zaman parmaklarla da bu temizlik yapılabilir. Diş çürüğü ve dişeti hastalıkları, bölgesel ve bedensel hastalıklara neden olur. Ağızdaki çürük, kan yoluyla bütün vücuda (kalp, böbrekler, eklemler, sindirim sistemi vs.) yayılabilir ve hastalıklara yol açabilir. Bunların tedavisi de hem maddi hem de manevi yönden kayıplara yol açar. Bu yüzden, hiç bir zaman ağız ve diş sağlığının aksatılmaması, her zaman iyi bakım yapılması gereklidir.

Temizliği gerektiren bir husus da vücuttan kötü kokuların giderilmesidir. Özellikle camiye gelirken diğer insanlara eza verecek şekilde kötü kokuyla dışarıya çıkmak hem yasaklanmış hem de kul hakkını ihlal eden bir husustur. Efendimiz bu konuda biz müminleri şöyle uyarmaktadır:

« من أكل ثومًا أو بصلاً فليعتزلنا وليعتزل مسجدنا »

"Kim sarımsak veya soğan yemişse, bizden ve mescidimizden ayrılınsın." (Buhari Ezan, 160)

Temizlikle alakalı istibra ve istinca çok önemlidir. Küçük ve büyük abdest bozduktan sonra bu mahaller güzelce temizlenmeli ve kurulanmalıdır. Peygamberimiz “Kabir azabının çoğu idrar yüzünden” (İbni Mace, Taharet, 26.) olduğunu bildirmiştir.

Hz. Peygamber bir kabir görmüş ve şöyle buyurmuştur:

«إِنَّهُمَا يُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِيهِ كَبِيرٌ: أَمَّا هَذَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ، وَأَمَّا هَذَا فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ.»

“Bu iki kabirde yatan insanlar azap görmektedir ve azap görmeleri de çok büyük günah sebebiyle değildir. Bunlardan biri, üzerine idrar sıçramasından korunmazdı, diğeri de koğuculuk, gıybet yapardı.” (Tirmizi, Taharet, 51.)

Ellerimizi özellikle yemeklerden önce ve sonra, yemek hazırlamadan önce ve sonra, diş, ağız, yüz, göz temizliği yapmadan önce, tuvalet gereksiniminin giderilmesinden önce ve sonra, kirli ve tozlu bir işi tamamladıktan sonra, dışarıdan eve ve işe geldikten sonra, hasta olan bir yakınımızı ziyaretten sonra yıkamaya özen gösterilmelidir. Efendimiz bir hadiste:

Evinin hayrını, bereketini çoğaltmak isteyen, yemekten önce ve sonra, elini ve ağzını yıkasın. (Ebu Dâvud, Et'ime, 12.) buyurmuştur.

“Mazmaza ve istinşak yani ağız ve burnu bol su ile yıkamak, dişleri temizlemek, bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek, koltuk altlarını temizlemek (ve etek tıraşı olmak), saç tıraşı olmak, parmak aralarını yıkamak, kirlenen giysileri yıkamak ve çocukları sünnet ettirmek fitratın gereğidir.” (İbni Mace, Taharet, 8.)

Müslümanın elbisesi eski olabilir ama kirli olamaz Müslüman yakası, paçası, kolu vesaire yerleri kirlenmiş elbise giyip toplum içine çıkamaz. Müslümanlar olarak çevre temizliğine de son derece dikkat etmeliyiz.

“Ümmetimin iyi ve kötü bütün amelleri bana arz edilip gösterildi. İyi amelleri arasında, yoldan atılmış olan “eza”yı gördüm. Kötü amelleri arasında ise yere gömülmemiş tükürük de vardı” (Müslim, Mesâcid, 57, I, 390; Müslim, Zekât, 56, I, 699) anlamındaki hadisinde Peygamberimiz, çevre temizliği ya da çevrenin kirlenmesi konusunda en ufak bir ayrıntının bile iyilik ya da kötülük olarak hesap gününde karşımıza çıkacağına vurgu yapmıştır.

Çağımızın en önemli problemlerinden birisi de, ekolojik dengenin bozulması ve bununla bağlantılı olarak çevre kirliliği sorunudur. Yüce Allah, insandan, tabî çevrenin ve ekolojik dengenin korumasını, onların doğal düzenini bozmamasını istemektedir. Aksi takdirde, bizzat insanın kendisinin bundan zarar göreceğini şöyle ifade etmektedir:

Dinimiz, çevrenin temiz tutulmasını, insanlara zarar verecek şekilde bırakılmamasını ve kirlenmemesini istemektedir. "İnsanların kendi işledikleri (hatalar ve kötülükler) sebebiyle karada ve denizde fesat ortaya çıkmıştır." Ayeti kerimesiyle bu konuya atf yapılmaktadır. (Rum, 30/41.) Bu ayet-i kerime, genel anlamda eko sisteminde bozulma ve kirlenme meydana geleceğini ve bunun sebebinin de insan olduğunu ortaya koymaktadır.

İslamiyet ağaçlandırmaya önem vermiş ; Hz. Peygamberde bu konuda hassasiyet göstererek bizlere örnek olmuştur. Bizleri ciğerlerimize oksijen taşıyan, erozyonu önleyerek sel sularıyla sürüklenen topraklarımızı koruyan, kökünden, yaprağından, kerestesinden, çiçeğinden, meyvesinden gölgesinden, kokusundan, güzelliğinden yararlandığımız ağaçları korumaya doğayı ağaçlandırmaya teşvik etmiştir

İnsanın yararına sunulan her şey Allah'ın bize verdiği bir nimet ve emanettir. Onları, verenin isteği doğrultusunda kullanmamız gerekmektedir.

Peygamberimiz, yeşil alanları korumayı, ağaç dikimini yaygınlaştırmayı İslâmi ve insanî bir görev olarak göstermiş ve bu konuyla ilgili olarak:

“Kıyamet kopmaya başladığında, birinizin elinde bir ağaç fidanı bulursa, kıyamet kopmadan onu dikmeye gücü yeterse, hemen diksin” (Ahmed, III, 191, 184.)

Manevi temizlik ise kişinin kalbini kötü duygu ve düşüncelerden, bedenindeki organlarını günahlardan arındırmasıdır. Manevi temizlikte ilk adım tövbedir. Çünkü tövbe manevi kirlilerden arınma vesilesidir. Temizlik aynı zamanda insanın manevi kirlilerden kurtulması anlamı taşır. Bu yönüyle temizlik, müminin İslâm'la aydınlanan kalbini karanlıktan, kirden, pastan uzak tutmasıdır. Gönlünü kibir, riya, haset, yalan, cimrilik gibi hastalıklardan arındırması; tevazu, dürüstlük, cömertlik, merhamet, edep gibi güzel hasletlerle donatmasıdır. Ruhunun aynası, kalbinin tercümanı

olan dilini kaba ve yüz kızartıcı sözlerden, terbiye dışı konuşmalardan, yalan ve iftiralardan beri kılmasıdır. Göz, kulak, el, ayak gibi azalarını kötülüklerden ve haramlardan korumasıdır. Her işinde helal olana yönelmesidir. Hata ve yanlışlarından tövbe ederek günah yükünden kurtulmasıdır. Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: “Tövbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, dünyada yolcu gibi yaşayanlar, rükûa varanlar, secde edenler, iyiliği teşvik edip kötülükten alıkoyanlar, Allah'ın sınırlarını gözetenerler; işte o müminleri müjdele!

Abdestimiz, guslümüz, namaz kılmak için bedenimizi, elbisemizi ve namaz kılacağımız yeri temiz tutmamız, namazımız, orucumuz, zekâtımız, haccımız, Kur'an-ı kerim okumamız hepsi birer manevi arınmadır. Yüce Rabbimizde bizi, tövbeye, iman etmeye ve Salih ameller işlemeye çağırmakta ve bizlere şöyle müjde vermektedir. Peygamber efendimiz(s.a.s):

«أَلَا وَإِنَّ فِيهِ الْجَسِدِ مُضْغَةً: إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ»

“İyi biliniz ki, insan vücudunda bir çiğnem et parçası vardır. Bu et parçası iyi olursa bütün vücut iyi olur, bozuk olursa bütün vücut bozulur. Bu et parçası kalptir.” buyurmuşlardır (Buhârî, “İman”, 39; Müslim, “Müsakat”, 20)

İslâm'ın beş esasından biri olan zekât da bir çeşit manevi temizliktir. Zekât, Kur'an-ı Kerim'in ifadesi ile servetin içinde yoksulun hakkıdır ve aynı zamanda servet için bir kir ve lekedir. Diğer taraftan servet sahibinin gönlü de cimrilik gibi hasis huyla kirlidir. Maldaki bu lekeyi, gönüldeki bu kiri yalnız zekât temizleyebilir.

Kulun işlediği günah kalbinin kirlenmesine ve kararmasına sebeptir. Nitekim Peygamberimiz: “Kul bir günah işlediği vakit kalbinde siyah bir nokta, bir leke yapar. Eğer tövbe edip vazgeçer, mağfiret dilerse kalbi temizlenir ve parlar. Döner tekrar yaparsa o leke artar, nihayet kalbini ele geçirir.”

İşlenen günaha pişmanlık duyarak tövbe eden ve Allah'tan bağış dileyen kimsenin kararan kalbi tekrar aydınlığa kavuşur.

“(Allah'ım) İnsanların dirilip huzuruna gelecekleri gün beni utandırma. O gün ne mal fayda verir ne de evlât. Ancak Allah'a temiz bir kalp ile gelenler (o günde fayda bulur.)” (Şu'arâ, 26/87-89)

Allah hepimize maddi ve manevi kirlerden arınarak hayatımızı tamamlamayı nasip etsin.